

KÂMÛS-I TÛRKÎ

Şemseddin Sami

Sunuş

Kelimeler bir dilin hazinesi mesabesinde dir. Harfsiz kelimeyi, kelimesiz cümleyi, cümlesiz de dili düşünmek mümkün değildir. Dilde kullanılan kelimelerin manasının herkes tarafından bilinmesinin mümkün olmayacağı bir gerçektir. İşte bu sebeptendir ki kelimelerin manalarını açıklayan sözlüklere ihtiyaç hâsıl olmuştur.

Anadilde kullanılan kelimelerin manalarını açıklayan sözlükler olduğu gibi, yabancı dillerde kullanılan kelimelerin manalarını açıklayan sözlükler de bulunmaktadır. Dilin ne zaman doğduğunu ve ne zaman çeşitlilik gösterdiğini tam olarak bilemiyoruz. Bu nedenle farklı dilleri anlayabilmemiz için kelime ve terimlerin manalarını bilmemiz gerekmektedir.

Osmanlı ülkesinde hazırlanmış pek çok sözlük bulunmaktadır. Lügat-i Nâcî, Ahter-i Kebîr, Vankulu, Lehce-i Osmânî, Firuzâbâdî, Kâmûs-ı Türkî vesair sözlükleri bu meyanda sıralayabiliriz. Bunlardan bir kısmı Farsçadan Türkçeye, bir kısmı Arapçadan Türkçeye tercüme şeklinde hazırlanmış ve bir kısmı ise Türkçe kelimelerin daha geniş bir şekilde açıklanması olarak düzenlenmiştir.

20 Ramazan 1317 (22 Ocak 1900) tarihinde yayınlanan Kamûs-ı Türkî, Şemseddin Sami tarafından hazırlanmış Türkçeden Türkçeye bir sözlüktür. Şemseddin Sami, kelimenin menşesine bakmadan Türkçe konuşma dilinde kullanılan bütün kelimeleri Türkçe olarak kabul edip sözlüğüne almış ve sözlüğünün adını da “Kâmûs-ı Türkî” olarak isimlendirmiştir. Kelimenin aslı ister Arapça olsun, ister Farsça olsun isterse Batı dillerinden bir dil olsun hiçbirinde de ayırım yapmaksızın hepsine Türkçe gözüyle bakmış ve sözlüğüne de almıştır. Ayrıca kelimeleri açıklarken Türkçeye hangi dilden geçtiği hakkında da bilgiler vermiştir.

İlk kapsamlı Türkçe sözlük olarak kabul edilen Kamûs-ı Türkî'nin orijinal baskısının hazırlanmasında hedef kitle, Osmanlı Türkçesini yeni öğrenmekte olan Tarih, Edebiyat, Bilgi ve Belge Yönetimi (Arşivcilik/Kütüphanecilik) öğrencileridir. Esere, yazılışını bilmediğimiz, ancak kullanırken manasını merak ettiğimiz kelimelerin daha kolay bulunmasını sağlamak amacıyla Latin harfleriyle hazırlanmış kelime dizini ilave edilmiştir.

Yayınevimiz tarafından daha evvel “Kamûs-ı Türkî (Latin Harfleriyle)” ismi ile Latin harflerine çevirisi yayınlanan Kamûs-ı Türkî'nin orijinal baskısını da yayınlamış olmaktan mutluluk duyuyoruz. Türk kültür hayatına faydalı olabilirsek, ne mutlu bizlere.

İdeal Kültür Yayıncılık

acıtmak.....	22	adâvet.....	929	âgeh.....	47	ağma.....	42
acıb.....	929	add.....	929	agu.....	42	ağmak.....	42
acıbe.....	929	âde.....	921	âgûş.....	42	ağnâm.....	134
âcil.....	920	aded.....	929	ağ.....	38	ağniyâ'.....	134
âcil.....	21	adedî.....	930	aga.....	38	ağniye.....	134
âcilen.....	920	adem.....	930	ağacık.....	39	ağrâs.....	133
âcilen.....	21	âdemi.....	25	ağaç.....	38	ağrâz.....	133
âcîn.....	929	âdemiyyet.....	26	ağaç çileği.....	38	agreb.....	134
âcir.....	21	âdese.....	930	ağaçlık.....	39	agrnak.....	40
âciz.....	920	âdesî.....	930	ağaç kakan.....	39	ağrılı.....	40
âcizâne.....	920	âdet.....	921	ağaç kavunu.....	39	ağrma.....	40
âcizi.....	920	âdetâ.....	921	ağaç kurdu.....	39	ağrmak.....	40
âcn.....	929	adım.....	26	ağaç lâlesi.....	39	ağrntmak.....	40
âcül.....	929	adımlamak.....	26	ağaç sütleğeni.....	38	âgsân.....	134
âcur.....	21	âdi.....	921	ağaç şakâyıkı.....	38	âgsiye.....	134
âcüz.....	929	adid.....	930	ağalanmak.....	39	ağu.....	42
âcyo.....	22	âdil.....	930	ağalık.....	39	âgustos.....	41
âcz.....	928	âdil.....	921	ağarma.....	39	âgyâr.....	134
âcz.....	928	âdilâne.....	921	ağarmak.....	39	âğziye.....	133
aç gözlü.....	21	âdilik.....	921	ağarmak.....	40	ah.....	59
aç gözlülük.....	21	âdim.....	931	ağartma.....	39	ah.....	78
açar.....	22	âdl.....	930	ağartmak.....	39	aha.....	59
açdırmak.....	22	âdlâ'.....	125	âğbiyâ'.....	133	âhâd.....	24
açıcı.....	23	âdlamak.....	25	âğda.....	39	âhâli.....	232
açık.....	23	âdlanmak.....	25	âğdacı.....	39	âhar.....	59
açık.....	23	âdli.....	25	âğdalaşmak.....	39	âhar.....	24
açık ağız.....	24	âdli.....	930	âğdırmak.....	39	âhar.....	24
açıklamak.....	24	âdliyye.....	930	âğdiye.....	133	âharlamak.....	24
açıklık.....	24	âdn.....	930	âğıl.....	41	âhavât.....	82
açkı.....	22	âdsız.....	25	âğıl.....	42	âhbâb.....	75
açkacı.....	22	âdud.....	939	âğillanmak.....	42	âhbablık.....	75
açılmak.....	22	âdudî.....	939	âğılmak.....	42	âhbâr.....	75
açlık.....	21	âdüvv.....	930	âğım.....	42	âhbâr.....	78
açma.....	23	âfacan.....	42	âğımli.....	42	âhcâr.....	77
açmak.....	23	âfâk.....	42	âğınmak.....	42	âhd.....	956
açmaz.....	23	âfâk-gîr.....	42	âğır.....	39	âhdar.....	81
açmahlık.....	23	âfâki.....	42	âğır.....	42	âhdi.....	956
ad.....	25	âfârit.....	941	âğırlamak.....	40	âhdleşmek.....	956
âd.....	921	âfârozlamak.....	43	âğırlanmak.....	40	âhd-nâme.....	956
ada.....	25	âfât.....	42	âğırlaşdırmak.....	40	âhen.....	59
ada.....	38	âfatlamak.....	42	âğırlaşmak.....	40	âheng.....	59
adâ.....	929	âfatlatmak.....	42	âğırlatmak.....	40	âhengli.....	60
âdâb.....	25	âferide.....	43	âğırlik.....	40	âhengsiz.....	60
adâk.....	25	âferin.....	43	âğırşak.....	40	âhenin.....	60
adale.....	939	âferin.....	43	âğırşaklanmak.....	40	âhen-rübâ.....	59
adâlet.....	929	âferininde.....	43	âğışte.....	41	âheste.....	59
adâletsizlik.....	929	âferiniş.....	43	âğız.....	40	âhfâd.....	78
adâli.....	38	âfet.....	43	âğız.....	41	âhibbâ.....	75
adâli.....	939	âfet-zede.....	43	âğız.....	42	âhillâ'.....	82
adam.....	25	âfgan.....	137	âğızlık.....	41	âhîr.....	24
adamak.....	25	âfif.....	942	âğlâl.....	134	âhîr.....	82
adamcağız.....	25	âfiyet.....	923	âğlama.....	42	âhîren.....	82
adamcasına.....	25	âforoz.....	43	âğlamak.....	42	âhîret.....	24
adamcık.....	25	âftâb.....	43	âğlamış.....	42	âhîretlik.....	24
adamcılı.....	25	âftüvv.....	942	âğlamsamak.....	42	âhîrin.....	24
adamcılıyın.....	25	âfv.....	941	âğlamsık.....	42	âhkâm.....	78
adamsı.....	38	âfyon.....	43	âğlaşmak.....	42	âhkar.....	78
adamsız.....	25	âfyon.....	139	âğlatmak.....	41	âhker.....	81
adamsızlık.....	25	âğâh.....	46	âğlayık.....	42	âhlâ.....	78
adaş.....	25	âğâhi.....	46	âğlayış.....	42	âhlâf.....	82
adaşlık.....	25	âğâni.....	133	âğleb.....	134	âhlâk.....	82
adatmak.....	25	âğâz.....	39	âğlez.....	134	âhlâkiyyât.....	82

|| طالعی: یوزمک = ایکی صو
آرسنه، نیکمک، صویک آلتندن
یوزمک .

{ س. یوزمک ایسی . با :
یوزمه } یوزمک .

{ ص. یوز درجه سنده
یوزنجی } اولان : یوزنجی سنه ؛
ایکی یوزنجی ؛ بیک یوزنجی الخ .

{ س. یارمه طاقیلان
یوزوک } اوستی الماس آلتین ویا
کومش حلقه ، خاتم ، انکشت :
الماس ، یاقوت ، زمره ، یوزوک .
|| یوزوک اویونی = فنجان ظر .
فلری آلتنده صافلی یوزوکی
بولتی اویونی .

{ یاخود یوز . مه « بو »
یوس } ایله باشلار بعض تزجه
صفتلرک باشنه کلوب تأکید
ومبالغه بیان ایدر : یوس یوار .
لاق ؛ یوس یوسری .

{ سخند . حضرت یعقوب
یوسف } (عم) ک اولادندن او .
لوب قصه سی مشهوردر . =
س. حسن وجمال مالک شخص :
یوسف ثانی .

{ س. ۱. قوسریک کو .
یوسفیق } چک برنوی . ۲. صو
اوزرنده اوچار بر جنس کوزل
کلبک . ۳. مانداریته دینان پور .
تقال جنسی .

{ س. وقتیه اعظام رجالک
یوسفی } کیکدکاری قرمز ییله
دستار .

{ مه با : یوس .

{ ص. ظریف قیافتلی ،
یوصمه } ادالی ، عشوہلی ، عشوہ .
کار .

{ س. ظرافت ، اداه
یوصمه لقی } عشوہ .

{ س. ۱. طاشلرک و آجاج
یوصون } قابوقلرینک اوزرنده
حاصل اولان چیم : طاش آجاج
یوصون باغلامق ؛ یوصونلرینی
آیقلادق . ۲. طورغون صو .

لرک اوزرنده حاصل اولان
یشیل کتنجک : صو یوصون
باغلامش ؛ قورباغه یوصونی .

۳. دکیزدن چیقان اوتلر : دکیز
یوصونی . || اسلانده یوصونی =
دکیز قطایی . || قورسیقه یو .
صونی = دکیز پرچنک برنوی .

{ فل . یوصون با .
یوصونلامق } غلامق بود یوار .
لر ، آجاجلر یوصونلاندی .

{ ص. یوصون باغلا .
یوصونلی } مش ، یوصونله اور .
تیلی : یوصونلی طاش ، صو .

{ ص. قویو ، قالین ، کثیف .
یقغ } مر . - « یوق » لغتتک
قافی تحریک اولندقدغه غینه
تحویل اولمغله او دخی بو صو .
رته کبیر : یوغیسه ، واری
یوغی . با : یوق .

{ یا بوغورت . س. یا .
یوغورت } غورت یازماملی
اکشی برمایه قاریشدرلغله بر
صورت مخصوصده قویو .

لاشدرلش سوت ، ماست : قو .
یون ، اینک مانده یوغردی ؛
طوره یوغردی = طوره یه
قونیلوب سوزلمشی ؛ یوغرت کبی =
غایتله قویو (مایع) .

{ س. یوغرت یا یوب
یوغرتنجی } صاتان آدم .

{ ص. یوغرتله یا بلش ،
یوغرتلی } یوغرتله قاریشیق :
یوغرتلی کباب .

{ قه . بالواسطه قویو .
یوغرتیق } لاشدریمق ، تخمیر
ایتدیرمک : آشتیمی به ایجه بو .
غرتلملی .

{ فی قویولاشدیرلیق ،
یوغرتلمق } خور ایدلمک ، تخمیر
ولعیین اولتیق : یواون قولای
یوغرلاماز .

{ یا یوغورمق . قه .
یوغورمق } قویولاشدیرمق ،
تخمیر و تعجین ایتمک ، خور
یایق : اونی صواله قاریشدر .
وب ایجه یوغرملی .

{ فل . قویولاشتیق ، قا .
یوغغیق } لینلاشتیق ، طوکوق ،
کسب کثافت و صلابت ایتمک .
مر .

{ بوغورمق و ساثره
یوغورت } با : بوغرت و ساثره .

{ ص. ۱. قویو ، قالین ،
یوغون } کثیف ، صلب . ۲ .
قالین ، قبا ، غلیظ : یوغون بو .
ین . ۳. یونلامش ، خام ، قبا ،
تریبه سز : یوغون آدم . ۴ .
ایری . عظیم ، جسیم .

{ س. ۱. قویونلی ،
یوغونلیق } قالینلیق ، کثافت ،
صلابت . ۲. قالینلیق ، قبالق ،
غلظت . ۳. خاملق ، تریبه سز .
لک . ۴. ایرلیک ، بیوکک ، عظمت
ضخامت .

{ س. ۱. یوس ، نافله :
یوف } یوفنه = بوشنه . ۲. باد
هوا ، بجان ، مفت : یوفه کیتمک .
۳. محو ، هدر ، هبا ، هلاک :

قاموس تبرک

۱

{ د. فعله التحاق ایدوب ،
۱. تصدیق و تأکید بیان
ایدر، ومدلوك بدیهی ویا طبیعی
اولدیفنی کوستیر: اولورآ؛ صا.
تارآ، کندی مالیدر. ۲. (صیغه
شرطیه مخاطبانه ملحق اوله رق)
تعجیل بیان ایدر: کلسه ك آ؛ یازسه.
کزآ. (غائبه «یا» قولانیلیر:
کلسه یا؛ یازسه لیا. }

{ س. فاع. صو. لسه. || آب
آب { آتشرنك، آب آنشپاره،
آب انكور، آب طرب کچی
تعجیل شعرا عندنده شرابدن
کنایه در. || آب حیات (و
عوم. آب و حیات) آب حیوان،
آب زندکی = خضر (عم) ك
ایچدیکی صوکه ایچنلری
حیات سרمدی په نائل ایتدیکی
سرودر؛ مح. لطیف و خفیف
صو. || آب روان = آقار صو.
|| آب زر = آلتون صوینی.
|| عالم آب = بزم عشرت. عوم.
|| آب و تاب = رونق، طراوت،
تازلهك. || آب ودانه = مقدر
اولان رزق، قسمت، قدر.

{ حد. ۱. تحبيله برابر ندا
{ بیان ایدر، یعنی سوهرك
واوخشایه رق چاغرمفه یارار:
آ بانك یاوروسی! آکوزملك بچی!
۲. تکدیر و عتساله برابر ندایه
دلالت ایدر: آجام! بونصل ایش!
آ حریف! نه درسنگ ایتدیك!
۳. اخطار و تنبیه ایله برابر بزوع
تأسف و توکل معناسنی قضم ایدر:
آرادر! کیمدن ایلك مأمول
ایدرسك؟ آقرداش! بن بوایشك
اوله میه چیغنی سویلدی ایدم. —
همزه ایله باشلایان اسملردن اول
چوق دفعه بر(ی) دخی آلوب،
(آی) صورتنده قولانیلیر: آی
اوغل!

{ حد. [ماده آفده ده کندن دها
{ عمدود اولوب، کندی باشته قو.
لانیلیر. بناء علیه تفریق الزمدر.]
۱. تعجب بیان ایدر: آ! بونه در!
آ! بونه کوزل آت! ۲. صبر.
سزلق معناسنی قضمته برابر حدت
وانغماله دلالت ایدر: آ! بو
چوق اولدی: آ! بن بویله شی
ایسقم .

{ س. ترکیه ده دخی مستعمل
{ الفباء عربینك برنجی حرفیدر.
عربیده فتحه یی تقویه ایچون
قولانلدیغنده «الف» وکندی
باشنه متحرک ویا ساکن اوقوند.
یغنده «همزه» دینلیرسه ده، ترکیه.
ده (ا) شکنده اولانته الف،
و (ء) شکنده یازیلانته همزه
دینلیر. برنجی شکلی ۱ شکل
سرایینندن، وایکنجیمی ۲ شکل
عبراینسندن مأخوذدر. اك اسکی
شکلی براوکوزباشی رسمندن عبارت
اولغله، عموم السنه سامیه ده مشترک
اولان اسمی ده بوکا دلالت ایدر.
ترکی الاصل کله لرده یالکر باشده
همزه کچی اوقونوب، آلتنده (و)
ویاخود (ی) بولغنازسه، همان
دائما مفتوح اوقونور. بناء علیه
ترکی الاصل واجتی کله لرده الف
مفتوحه نك (ه) صورتنده تخر.
بری عیشدر. همزه دن صوکره الف
کلیرسه، ایکیبی برابر (آ) شکنده
یازیلیر. رقم کچی استعمالنده یعنی
ایجد حسابنده (۱) عددینه
اشارتدر.